

**БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО**

1000 София, ул. "Сердика", № 4, ет. III, тел. 02 987-49-02, e-mail: ipn_ban@bas.bg

---

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ирена Цонева Илиева

член на научното жури съгласно Заповед № РД-38-599/25.09.2017 г. на проф. д-р Анастас Герджиков, Ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“ за назначаване на научно жури за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Международни отношения), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“ в ДВ, бр. 61/28.07.2017 г.

Кандидат Мариета Христова Рабохчийска

I. Кратки биографични данни

Гл. ас. д-р Мариета Рабохчийска е родена в гр. София. Завършила е Първа английска езикова гимназия, гр. София, магистър по „Международни отношения“ от СУ „Св. Кл. Охридски“.

През 2009 г. защитава докторат на тема „Правното положение на Европейската общност и Европейския съюз в системата на международните отношения“. От 2001 г. до 2005 г. е асистент, от 2005 – 2011 г. – старши асистент, от 2011 г. - главен асистент в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“

II. Общо описание на представените материали

Научните интереси на д-р М. Рабохчийска са в областта на външната дейност на ЕС, по-специално общата външна политика и политика на сигурност на Съюза и европейската политика на съседство.

За участие в конкурса са представени монографията „Политиката за съседство като инструмент на външните отношения на Европейския съюз“, С., Сиела, 2016, (256 с.), както и 9 студии и статии (от които една на английски език).

Представените за участие в конкурса произведения са в областта на историята на Европейския съюз, общата външна политика и политика на сигурност, консулската закрила на европейските граждани в чужбина, европейската политика на съседство, закрилата на правата на човека и контрола върху многостранните договори в областта на ядреното разоръжаване. Поради ограничения обем на становището в следващото изложение ще се спра на представения монографичен труд.

Монографията „Политиката на съседство като инструмент на външните отношения на ЕС“ е структурирана в увод, три глави, заключение, приложения и библиография.

В увода (7 с.) авторката обосновава значимостта на изследвания проблем: европейската политика на съседство, като я поставя в контекста на широкото понятие за „външна дейност на ЕС“, така, както е уредено в Лисабонския договор. Още тук М. Рабохчийска поставя основната теза, че Европейската политика на съседство (ЕПС) е ключова както за общата външна политика и политика на сигурност, така и за други области на външната дейност на ЕС. Сполучливо е очертан предметът на изследване: монографията не е предназначена да проследи хронологията на отношенията ЕС с 16 държави – съседи, а да анализира средството, да представи ефективността на използваните инструменти и да ги оцени критично. Посочена е и липсата на самостоятелно изследване на европейската политика на съседство в българската специализирана литература.

Глава първа (в обем от 100 с.) е посветена на механизмите за осъществяване на европейската политика на съседство. Тя логично е структурирана в 4 параграфа, които проследяват последователно уредбата на ЕПС в първичното право на ЕС (чл. 8 ДЕС); инструментите на ЕПС, международните споразумения на ЕС със съседни държави и инструменти на soft law, използвани в ЕПС. Следва да открия задълбочения анализ на чл. 8 ДЕС (с. 22 – 35), извеждането на философията, заложена в ЕПС – т. нар. концепция за обусловеността, за споделената отговорност, квалифицирането на „специфичните споразумения“ като смесени. Параграф 2 от тази глава е прекалено малък и нарушава баланса на главата. Той има за цел да класифицира правните от политическите инструменти на ЕПС. Параграф 3 анализира същността на международните споразумения на ЕС със съседни страни. Основната теза на авторката тук е, че „всички международни договори с отношение към и в рамките на ЕПС са от типа смесени“ (с. 45). Споразуменията за партньорство и сътрудничество правилно са категоризирани в две групи (по географски признак, но и по обхват на съдържанието им): в първата – споразумения с Украйна, Беларус и Молдова, втората – с държавите от Южен Кавказ и Централна Азия. Налице е известно смесване на ЕПС с отношенията на ЕС с Русия.

Не е много ясно защо са анализирани споразуменията за асоцииране от първо поколение (с Гърция от 1961 г., Турция от 1963 г. и др.), Европейските споразумения за асоцииране и Споразуменията за стабилизиране и асоцииране. Анализът на евро-средиземноморските споразумения за асоцииране има приносен характер (с. 76 – 84), както и новите споразумения за асоцииране с източните съседи (с. 85 – 97).

Параграф 4 е посветен на инструментите на ЕПС от типа на „гъвкавото право“ – доклади на държавите, планове за действие, програми за асоцииране и доклади за напредък.

Глава Втора (74 с.) от монографичния труд представя институциите и органите, въввлечени в ЕПС. В нея последователно са анализирани ролята и правомощията на Европейския съвет, Съвета, Европейската комисия, Европейския парламент, Върховния представител на ЕС по въпросите на външните работи и политиката на сигурност, Европейската служба за външни отношения, делегациите на ЕС и специалните представители на ЕС. Обосновани са изводите на М. Рабохчийска, че в този институционален комплекс ролята на Комисията е ключова и тя е движещата сила на ЕПС. Анализът е базиран върху доктрината „ЕРТА“, която чувствително разширява външните компетенции на Комисията (с . 141 – 143).

Глава Трета (30 с.) е посветена на преразглеждането на ЕПС и има прогностичен характер. Авторката справедливо задава важния въпрос: има ли бъдеще политиката на съседство ? В нея фокусът обаче е изцяло върху европейското разбиране за преразглеждането, виждането е изцяло през погледа и призмата на ЕС. Липсва, по мое мнение, виждането на държавите-участнички в ЕПС. Доколкото процесът на ревизия на ЕПС не е завършил (вж. Съвместен доклад на Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите от 18.05.2017 г.), разсъжденията на М. Рабохчийска са в посока на прогнозиране. Тя е посочила новите моменти: политиката към „съседите на съседите“, проблемите за справяне с миграционния натиск, управлението на кризи, борбата с тероризма и противодействието на радикализма в контекста на общата политика по сигурност. М. Рабохчийска сполучливо е нарекла „призми“ основни принципи на ревизираната ЕПС: диференциране, гъвкавост, акцент, споделена отговорност и видимост.

В краткото Заключение авторката оставя отворен въпроса за ефективността на ЕПС във връзка с течащата реформа на тази политика.

III. Оценка на научните и практически резултати и приноси

Основният теоретичен принос е систематичното изследване на една от ключовите политики във външната дейност на ЕС: европейската политика на съседство към 2015 г.

Монографията допринася за изясняване на сложния баланс между различните институции и органи, ангажирани в осъществяване на външната дейност на Съюза. Въпреки че фокусът е върху ЕПС, трудът изпълнява важна задача в изясняване на актуалния баланс между множеството институции и други „актьори“, както и техните правомощия в една от съществените политики на външната дейност на ЕС.

Към теоретичните приноси мога да отнеса и:

- Анализът на уредбата на ЕПС в първичното право на ЕС (чл. 8 ДЕС) като основа за създаването и функционирането на тази политика е приносен с оглед изясняване на договорната правоспособност на ЕС;

- Изследването на спецификата на смесените споразумения на ЕС, които почти не са проучвани в българската научна литература;
- Систематизирането и класифицирането на инструментите на ЕПС;
- Изводът на с. 164, че Комисията не успява да „придвижи институционалния си интерес по посока на нов институционален баланс“ в ЕПС;
- Прагматичният и обоснован извод, че „десетилетия след лансирането на ЕПС и в противовес на първоначалните претенции на политиката обкръжението на ЕС не е станало нито по-стабилно, нито по-сигурно, проспериращо и демократично (с. 193).

Наред тези основни теоретични приноси монографията съдържа и практико-приложни приноси, сред които ще посоча:

- Приносно е представянето (макар и кратко) на съдебната практика по прилагане на клаузи от евро-средиземноморските споразумения, по които Съдът на ЕС се е произнесъл, че имат директен ефект (с. 82);
- Интересен практически проблем поставя прилагането на Споразумението с Украйна на територията на Крим, по-специално на разпоредбите за зона за свободна търговия. Проблемът само е маркиран на с. 95, но заслужава по-голямо внимание.
- В същия контекст е и въпросът как ще се прилагат разпоредбите за зоната на свободна търговия по отношение на територии, които Молдова (Приднестровието) и Грузия (Южна Осетия и Абхазия) не контролират (с. 95);
- Периодизацията в дейността на Комисията в областта на ЕПС и концептуализацията на различните подходи в различните периоди (с. 143 – 165).

IV. Критични бележки и препоръки

Разбира се, могат да се направят някои критични бележки и препоръки. Налице е известна небалансираност на изложението, голям превес на Глава първа, което би могло да се избегне с по-добро структуриране на материята.

В § 3 на Глава Първа има непоследователност на изложението, при все, че авторката прави уговорката, че ЕПС не се прилага към Беларус, после на с. 63 пише за „договорите на Русия и Украйна...“. Тук за читателя остават неясни отношенията между ЕС и Русия и какъв е този договор. В действителност Русия не е част от ЕПС, а попада в категорията на засиленото стратегическо партньорство на ЕС.

На с. 81 М. Рабохчийска използва термините „сближаване на законодателствата“ и „хармонизиране“ като синоними. Отдавна е изяснено в специализираната литература, че

трети страни (и страни кандидатки за членство в ЕС) сближават, а държавите-членки хармонизират правото си с това на Съюза.

Бих желала да отправя една препоръка към авторката. В частта, посветена на реакциите на държавите, участващи в европейската политика на съседство, би могло по-критично да се подходи към неосъществените им очаквания. Може би най-яркият пример е Украйна, в която разочарованието от тази политика сякаш е най-голямо.

Липсват някои изследвания, принадлежащи на пишещия това становище (Европейска политика на съседство (ЕПС) (European Neighbourhood Policy), „*Revista de istorie a Moldovei*”, Nr. 3/2008, iulie-septembrie, Актуални проблеми на разширяването на ЕС и Западните Балкани, Научни трудове на Института за държавата и правото. Актуални правни проблеми, том XI, С., 2015).

Бързам да отбележа, че посочените критични бележки не са от съществено значение и не се отразяват на качеството на монографията и отличното впечатление от нея. Бих желала да отбележа и ясения, стегнат, юридически издържан стил на изложението, който прави трудът достъпен за четене без да губи от своята научна стойност.

V. Заключение:

Изложените преценки за научните приноси на разглежданите материали в конкурса за „доцент“ могат да послужат като основа за оценката на научната подготовка и качества на кандидатката.

Това, което може да се обобщи от представените трудове на Мариета Христова Рабохчийска, е способността за избор на важен проблем, който не е проучван цялостно в българската специализирана литература и оригинално е разработен в контекста на правото на ЕС. Авторката доказва солидна академична подготовка, показва умения да систематизира, дефинира и да прави обосновани изводи, изградени способности за самостоятелни научни изследвания.

Представените трудове отговарят на изискванията на чл. 24, ал. 1 от Раздел III на Закона за развитие на академичния състав в Р България, на чл. 53 от Правилника за неговото прилагане, поради което давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА и предлагам убедено Научното жури да предложи на Факултетния съвет на Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ Мариета Христова Рабохчийска да бъде избрана на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Международни отношения).**

София, 10 декември 2017 г.

Проф. д-р Ирена Илиева